

A KÖZOKTATÁS TARTALMI SZABÁLYOZÁSA. TÉZISEK

LOVAS ISTVÁN¹ ÉS GYURCSIK MÁRIA

A törvény szerint jelenleg háromévente van szükség a NAT felülvizsgálatára. Egy-egy tanterv időtartama – az iskolafokokat tekintve – legalább négy évre érvényes. Ha korrektek és szakszerűek akarunk lenni, akkor beválásának vizsgálatára és az eredmények elemzésére csak egy-egy ilyen négyéves periódus után kerülhet sor. Ezért egy közmegegyezésen alapuló NAT és a kapcsolódó tantervek felülvizsgálatát öt évenként tartjuk szükségesnek és indokoltnak.

A közoktatás tartalmi szabályozása nem pusztán technikai kérdés. Nemcsak arra a kérdésre válaszol, hogy egy két vagy három pólussal rendelkezék-e, és hogy egyes szintjei milyen érvénnyel bírjanak az iskolai nevelésre-oktatásra, hanem – mint a nemzeti műveltség foglalatosa – meghatározó jelentőségű a teljes közoktatásra, a fiatal és a jövő nemzedék kultúrájára nézve. Közoktatás-politikánk alapelveihez² kapcsolva tehát mindezekelőtt a tartalmi szabályozásról kell véleményt formálnunk. Az alábbiakban tézisszerűen fogalmazzuk meg a vele kapcsolatos elgondolásokat.

I. A közoktatás minden szintjén biztosítani kell a gyermekek egészséges fejlődését mind testi, mind lelki, mind pedig szellemi tekintetben.

Ez elsősorban azt jelenti, hogy a közoktatás nem piaci szolgáltatás, hanem a legmagasabb rendű emberi tevékenységek közé sorolandó munka. Célja az egészséges emberré nevelés, amelynek során az oktatás nem szoríthatja háttérbe a gyermek testi, lelki, szellemi fejlődését.

II. A történelmünk során mostanra kialakult iskolarendszert nem szükséges és nem szabad megváltoztatni.

A jelenleg működő magyar iskolarendszer mellett a következő érvek szólnak:

- A társadalom sok mindennel elégedetlen ugyan, de az iskolarendszer megváltoztatására egyetlen meghatározó csoport sem jelentett be igényt. Ezzel szemben a tanító- és tanárképzés kialakult rendje, a pedagógustársadalom összetétele, az iskolaépületek szerkezete, az iskolai berendezések és felszerelések megléte, továbbá a tradíciók, a szülők és a tanulók megszokáson alapuló elvárásai mind a jelenlegi iskolarendszer megőrzése és továbbfejlesztése mellett szól.
- A nyolcvanas évek végén Magyarországon egy viszonylag jól szervezett és eredményességét tekintve jó iskolarendszer működött. Az alapot az egész országra kiterjedő óvodai és általános iskolai hálózat alkotta. Er-

- re épült a szakmunkásképzés, valamint a szakközépiskolák és a gimnáziumok rendszere. Ehhez járultak a sajátos nevelési igényű gyermekek iskolái, illetve a speciális (zene-, sport-, stb.) iskolák hálózata. A magyar iskolarendszert a gazdasági fejlettségünkhöz képest jó beiskolázási és jó végzettségi arány jellemezte, amely elsősorban a minőségi munkát végző pedagógusok ezreinek volt köszönhető.
- E kedvezőnek látszó helyzetet beárnyékolta viszont számos olyan tényező, amely a rendszer elkerülhetetlen velejárója volt. Ezek sorában a következőket szükséges itt megemlíteni:
 - Uniformizált, merev volt a közoktatás rendszere;
 - Az állam iskolaalapítási és -fenntartási monopóliummal rendelkezett, amely alól csupán a történelmi egyházak tíz középiskolája volt az engedélyezett kivétel;
 - Az oktatást és a nevelést alárendelték a marxista ideológia hegemóniájának;
 - A nemzeti érdekeket és értékeket alárendelték az internacionalizmus eszméjének;
 - A kötelező világnézetű nevelés korlátozta az alapvető emberi jogokat;
 - A pedagógusok és a tanulók jogai és emberi méltósága nem érvényesült megfelelő mértékben;
 - A központilag előírt tanterv nem biztosított teret a helyi sajátosságoknak és lehetőségeknek; az iskolák szakmai szabadsága erősen korlátozott volt;

- Uniformizált, központilag jóváhagyott tankönyvekből folyt a tanítás;
- A minőségi képzést megvalósító középiskolákat megtűrték, de „elit”-nek bélyegzésükkel hivatalosan diszkriminálták őket;
- A pedagógusok kiszolgáltatottak voltak a „központi” akaratnak, valamint a helyi párt- és tanácsi szervezeteknek;
- Nem működött központilag támogatott és szervezett pedagógustovábbképzés;
- Rendkívül alacsony színvonalú és hatékonyságú volt a nyelvoktatás.

A felsorolás korántsem teljes, de a lényegyet érzékelteti, és nyilvánvalóvá teszi, hogy *elsősorban szellemi és tartalmi változtatásra volt és van szükség*. A tartalmi szabályozásnak az iskolarendszer értékeit erősíteni, a gyenge pontjait pedig korrigálnia kell.

III. Támogatandó a középiskolák 1989 óta bekövetkezett továbbfejlődése.

Magyarországot a rendszerváltozás évtizedében súlyos gazdasági, társadalmi és morális megrázkódtatások érték. Ennek ellenére azt lehet mondani, hogy Magyarország állapota az iskola tekintetében jó, sokkal jobb, mint ami a gazdasági állapota alapján várható lenne. Ez ad valódi alapot ahhoz a reményhez, hogy felzárkózásunk Európában sikeres lesz. E helyzetnek a kialakulásában lényeges szerepet játszott a középiskolai oktatás expanziója: a középiskolák számának jelentős gyara-

podása, a hat- és nyolcosztályos gimnáziumok megszerveződése, és a szakközépiskolák gimnáziumi osztályainak a megjelenése.

A hat- és nyolcosztályos gimnáziumok

Az elmúlt másfél évtizedben a közoktatás területén az egyik legfontosabb szerkezeti változás a hat- és nyolcosztályos gimnáziumok megjelenése volt. Az új forma lényegében spontán, prekonceptió nélkül alakult ki és vált népszerűvé igen rövid idő alatt. Minthogy a gyerekek fejlődési sebessége különböző, indokolt, hogy az intenzív szellemi képzés kezdetének időpontját a gyerekek fejlettségéhez lehessen illeszteni. A társadalmi igazságosság elve megköveteli, hogy az egymástól különböző képzési célokat követő iskolákban, illetve az adott iskola különböző profilú osztályaiban a diákok tehetségük, azaz képességeik és szorgalmuk alapján oszoljanak el, és ne a szülők anyagi helyzete által predesztinált módon. Azaz, hogy az iskolát ne tegyük ki a piac egyeduralmának, miként azt a legtöbb európai ország sem teszi.

A kialakult három típus mindegyikét meg kell tartani. Országos szinten viszont súlyos problémákat okoz, ha ezek az iskolák elviszik a kisebb települések felső tagozatainak sok jó tanuló-ját, anélkül, hogy valóban magasabb színvonalú képzést biztosítanának számukra. Ezért tartalmi munkájukat (tantervüket) és működésüket nyilvános kritériumok alapján, pontosan kell szabályozni. A szabályozás megalkotása során meghatározó szerepet kell

hogy kapjanak ezen iskolatípusok képviselői.

Szakközép- és szakiskolák

Az elmúlt másfél évtizedben a közoktatás területén a másik legfontosabb szerkezeti változás a szakképzés területén következett be. Ilyeneknek tekintjük a következőket:

- Rendre megjelentek a szakközépiskolákban a gimnáziumi osztályok; a képzés aránya a 9–12. évfolyamon eltolódott az alpművelés javára és közelített a gimnáziuméhoz, miközben a szakképzés a 13. vagy további évfolyamokra koncentrálódott.
- Hasonló folyamat ment végbe a négyéves időtartamúra növekedett szakiskolai képzésben, amelynek 9–10. évfolyamáról majdnem teljesen kiszorult a gyakorlati szakmai képzés.

Megindult a korábban szétaprózott szakmák nagyobb szakmacsoportokba történő integrálása, de nem haladt megfelelő ütemben a szakképzési tartalom korszerűsítése.

A tartalmi szabályozással erősíteni kell az elmúlt években megkezdődött strukturális változásokat. A képzési tartalmaknak a modern technológiák által megkívánt korszerűsítése (egyebek mellett a tankönyvek radikális felfrissítésén keresztül) minden más megelőzően sürgető feladat. A szakképzés gyakorlati részét késő 16 éves korban megkezdeni. A mozdulatokat, fogásokat a serdülőkorban kell megta-

mulni és begyakorolni, mert később már kevésbé fejleszthetők e pszichomotoros készségek. A tartalmi szabályozásnak mindegyre tekintettel kell lennie.³

IV. A Nemzeti alaptanterv lényegét és lehiggadt eredményeit meg kell tartani.

A Nemzeti alaptantervnek és a ráépülő szabályozásnak a következők a legfontosabb jellemzői.

- 1) A NAT háromszintű szabályozáshoz teremt alapot:
 - Az első szint (a voltaképpen Nemzeti alaptanterv) az általános elveket és a közös nemzeti műveltség minimumát rögzíti;
 - A második szint a kerettantervekben ölt testet;
 - A harmadik szint a helyi tantervek megfogalmazására biztosít lehetőséget.

A törvény szerint jelenleg háromévente van szükség a NAT felülvizsgálatára. Egy-egy tanterv időtartama – az iskolafokokat tekintve – legalább négy évre érvényes. Ha korrektek és szakszerűek akarunk lenni, akkor bevételek vizsgálatára és az eredmények elemzésére csak egy-egy ilyen négyéves periódus után kerülhet sor. Ezért egy közmegegyezésen alapuló NAT és a kapcsolódó tantervek felülvizsgálatát öt-évenként tartjuk szükségesnek és indokoltnak.

- 2) Minden iskolatípusra egy vagy két kerettanterv alkalmazható. Az általános iskolák egységes kerettanterv szerint működnek.

- 3) Az alternatív vagy kísérletbe kezdő iskolák akkreditáltathatják az ettől eltérő tanterveiket.
- 4) A helyi tanterv lehetővé teszi, hogy a kerettantervben meghatározott minimális ismeretanyaghoz további ismeretek kapcsolódjanak. A kerettanterv által erre szabadon hagyott időkeret kb. 20–30%-nyi.
- 5) Ha a gimnáziumban (középfiskolában) több párhuzamos osztály működik, akkor a helyi tanterv lehetővé teszi, hogy a tanulók érdeklődésük illetve képességeik szerint *reál*, *humán*, *nyelvi* illetve *általános* jellegű osztályokba oszolhassanak el. Ha az adott iskolában nincsenek párhuzamos osztályok, akkor is kívánatos, hogy a tanulók képességeik szerint *reál*, *humán*, *nyelvi* illetve *általános* jellegű csoportokba szerveződhessenek, ahhoz hasonlóan, ahogy ez a fakultáció keretében már régóta működik. Ha az adott településen több gimnázium működik, akkor az egész iskola szakosodhat oly módon, hogy a különböző tanulói igényeknek lehetőleg helyben tudjanak megfelelni. A helyi tanterv lehetőséget ad arra is, hogy a szabad időkeret ne további ismeretanyag elsajátítására, hanem felzárkóztatásra vagy egyéb specializációra (például sport, művészetek) szolgáljon.
- 6) Az iskolák kész helyi tantervek közül választhatnak, amelyek szakmai jóváhagyás után válnak

nyilvánossá. A tanterv helyben való elkészítése nem kötelezettség, hanem lehetőség.

- 7) A tartalmi szabályozás itt vázolt rendje lényegében követi a napjainkra kialakult gyakorlatot, de a mai állapotnál meggyőzőbben biztosítja az egységes nemzeti alapműveltség iskolai szintű közvetítését.

Itt kell kitérnünk az iskolaszervezés egy alapvető kérdésére, nevezetesen arra a kérdésre, hogy mennyire legyen homogén egy tanulói közösség.

A józan pedagógiai felfogás szerint arra kell törekedni, hogy egy adott osztályban vagy csoportban a tanulók a fejlettség és a képességek tekintetében normális (ún. Gauss-féle) eloszlással, mégpedig lehetőleg kis szélességű eloszlással legyenek jellemezhetőek. A normális eloszlást az tünteti ki, hogy egyetlen maximuma van, és ennek helye egybeesik az átlaggal, továbbá az átlag alatt ugyanannyian vannak, mint felette. Az egészséges emberi közösség kialakulása szempontjából ez a legalkalmasabb és a legkívánatosabb eloszlás, amelynél a legkiválóbbak is és a leggyengébbek is még belátható távolságban vannak a derékhadtól. Ilyen eloszlás esetén a legjobbak tudják húzni a többi, és őket is hajtja a derékhad, ugyanakkor a leggyengébbek sem szakadnak le, mert van reményük arra, hogy versenyben maradjanak. A minimumokat mutató eloszlás a közösségek spontán szegregációját vonja maga után, nemcsak az iskolában és a társa-

dalomban, hanem az egész bioszférában is.

V. Az eddig elkészült kerettantervek között vannak olyanok, amelyeket az iskolákban használatba lehet venni.

Nemcsak az eddig elkészült kerettantervek jelentős része van már alkalmazható állapotban, hanem az is várható, hogy a most készülő kerettantervek között is lesznek értékes munkák.

Az eddig elkészült legtöbb kerettanterv vonatkozásában azonban egy aggodalom még mindig indokolt, ez pedig a maximalizmus, amelyet nem a tantárgyi sovinizmus, hanem szinte minden esetben a tantárgy szeretete indukál.

A „mit tanítsunk?” és a „mennyit tanítsunk?” kérdésekre határozott választ kell adni, azaz szükség van a bemeneti tartalmi szabályozásra. Ennek során meg kell szüntetni a tananyag felülről lefelé tolásának több évtizede tartó gyakorlatát, ami szinte minden tantárgyra igaz. A két alapozó tárgy, a magyar nyelv és a matematika a leginkább érintett. A tananyag kiválasztásának egyik meghatározó szempontját a gyerekek életkori pszichikai sajátosságai jelentik.

VI. Védekezni kell az ideológia veszélyei ellen.

A közoktatás ügye nemzeti ügy, melynek szervezése az állam egyik legfontosabb feladata. Arra kell törekedni, hogy az iskola minél hamarabb függetlenedjék a napi politikai hatásoktól. Az

ország jövőjét meghatározó közoktatás irányítása nem lehet egyetlen pártnak sem a monopóliuma. Az semmilyen körülmények között sem tolerálható, hogy az ágazatot irányító párt az állampolgárok túlnyomó többségének felfogásával ellentétes ideológiát kényszerítsen rá az egész nemzet jövőjét meghatározó közoktatásra.

Az elmúlt évtizedek során megtapasztalhattuk, hogy milyen mérhetetlen kárt okoz az ideológiai elvekre alapozott közoktatás. Hogy ezt a jövőben elkerülhessük, azt a bölcs módszert lenne érdemes alkalmazni, amit a kertépítők használnak: oda építenek utat, ahol a nyomvonalat a járókelők a felásott földön már kitaposták. Nem a doktriner ideológia követése vezet el az optimális megoldáshoz, hanem az a kertépítő szemlélet, amely az egyedi vadhajításokat visszanyesi, de a virágzásnak indult és gyümölcsöt ígérő új hajításokat óvja és türelemmel ápolja.

A magyar állampolgárok túlnyomó többsége elvárja, hogy az iskola a gyerekeit a jóra, a szépre és az igazra tanítsa. Az oktatáspolitikának, s ezen belül a tartalmi szabályozásnak ezt a célt kell szolgálnia. Nem értéksemleges módon, hanem közmegegyezéssel meghatározott értékeink alapján.

VII. A műveltség tartalom újragondolásakor egyes területeken változtatni szükséges.

Az alábbiakban – a teljesség igénye nélkül – néhány műveltségi területhez fűzünk észrevételeket.

1. A művészeti és a természettudományos tárgyak eltérő módszere

Az 1978-as tanügyi reform óta, bizonyos nyugati példák alapján egy alapvető téveszme hatalmasodott el a magyar oktatásban. Ez abban áll, hogy összetévesztették az irodalmi és művészeti jellegű tantárgyak, valamint a természettudományos jellegű tantárgyak módszertanát.

Az irodalmi és a művészeti jellegű tárgyak feladata az, hogy megismertesse és megszerettesse a fiatalokkal az irodalmat és a művészeteket, valamint a művészet szemléletmódját. Ennek a szemléletmódnak a lényege az, hogy a valóságot, vagy annak egy darabját úgy közelítem meg, mint oszthatatlan egészet, a maga teljességében. Nem analízálom, nem szedem alkotóelemeire, hanem a maga összetettségében kísérlem meg felfogni, nemcsak az értelem eszközeivel, hanem az érzelmeknek is utat engedve.

Ezzel szemben a természettudományos tárgyak feladata az, hogy a természet megismerését és megértését tegyék lehetővé. Ennek az a módszere, hogy kiszemelem a világ egy jól elkülönített darabját, és azt analízisnek vetem alá. Nem törődöm a világ többi részével, sőt a vizsgált részt vagy jelenséget, amennyire csak lehet, elkülönítem a világ többi részétől, hogy mennél tisztább körülmények között elemezhessem. A különböző jelenségek közötti összefüggés felderítését egy későbbi feladatnak tekintem, amelyet majd a maga idejében fogok elvégezni.

Röviden szólva a *művészeteket* a *szintetikus, integráló látásmód* jellemzi, a *ter-*

mészettudományokat pedig az *analitikus, differenciáló szemlélet*. Ez az elsődleges.

Természetesen az irodalomnak és a művészeteknek is megvan a maguk tudománya, és a természettudománynak is megvan a maga esztétikája. Lehet a műalkotást is analizálni, és a természeti jelenségeket is szintetizálva, a maguk összefüggéseiben felfogni. Ez azonban másodlagos.

Az egyre jobban elhatalmasodó félreértés abban áll, hogy az iskola az irodalmi és a művészeti jellegű tantárgyakat „tudományként”, a természettudományos tantárgyakat pedig „integrált műveltségi területként” szemléli és kezeli. Ezen megállapítások ellenére mégiscsak be kell ismerni, hogy jelenleg a természettudományok tanítása kapcsán erősíteni kellene az egyes tárgyak között az összhangot és a bizonyos fokú szintézist.

2. A magyar nyelv tanítása

A magyar nyelv továbbadása nemzeti identitásunk megőrzésének semmi mással nem helyettesíthető feladata. Ezért a tartalmi szabályozásnál különös gonddal kell eljárni esetében. Meg kell szüntetni azokat a megkövült torzulásokat, amelyek közül itt néhányat említünk meg.

A magyar nyelvi anyag minden fontos része a felső tagozatba került, a szófajok és mondatrészek megalapozása, ami a felső osztályok feladata lenne, jelenleg alsó tagozaton kapott helyet, az összes kivételes ragozású ige már a 2–3. osztályban. Emiatt a korosztály fele úgy küzd magát végig a tanulóéve-

ken, hogy egész életére elmegy a kedve az anyanyelv tanulásától, és soha sem tanul meg helyesen írni. Az állandó szókapcsolatok – amelyek a nyelv gerincét adják – szinte teljesen hiányoznak. Csekély mértékben tanítunk nyelvhelyességet, stilisztikát, legalább alapszintű szövegalkotást, beszédszerkesztést, beszélgetést. Van viszont kommunikáció, amely gyakorta csak „elméleti zsonglörködés”.

A tartalmi szabályozásnak szigorú szabályokat kell megállapítania az anyanyelv tanításában, és ezek betartásának különböző módszerekkel (össztönzések, pályázatok, versenyek, ellenőrzések, mérések stb.) kell érvényt szereznie.

3. Tánc

Szükségessége elvitathatatlan. Azonban a drámával társítva „elméleti” tantárggyá torzulhat. A tartalmi szabályozásban inkább az ének-zene vagy a testnevelés közelében van helye.

4. Matematika

A matematikaoktatásnak törleszteni kellene az adósságát. A tantárgy a logikus gondolkodás fejlesztésének legfontosabb eszköze, és ma még fontosabb, mint valaha. Ezt egyrészt az idézte elő, hogy a matematika behatolt a fizika és a többi természettudomány után a társadalomtudományokba is, másrészt az, hogy a számítógépek elterjedése után az informatika soha nem látott fejlődésnek indult.

A matematikaoktatás feladata ketős. Az első: elősegíteni az absztrakciós

képesség kifejlődését a szabatosan definiált fogalmak és a közöttük fennálló egzakt összefüggések megismertetése révén. A második: a matematika azon fejezeteinek megtanítása, amelyek szükségesek a természeti, a műszaki és a közgazdasági törvények megfogalmazásához. Azaz az egyik feladat a tiszta matematikai gondolkodásra való nevelés, a másik feladat a gyakorlatban használható matematikai eszközök megismertetése.

Az 1978-as reform óta a második feladat egyre jobban háttérbe szorul. A mérnöki, az agrár-, a természettudományos és a közgazdasági pályára készülő színvonalas oktatásához nélkülözhetetlen a differenciál- és az integrálszámítás alapjainak oktatása. A matematikaoktatásnak fel kell vállalnia ezt a második feladatot is, mert ez szükséges és lehetséges is, amint azt a korábbi évtizedek meggyőzően bizonyították. A differenciálás és az integrálás, mint művelet, a közgondolkodás része. Nem volna szabad matematikai megalapozás nélkül hagyni, még akkor sem, ha az infinitézimálisan kicsiny mennyiségekkel való műveletek megtanítását a középiskolában nem lehet a matematikai egzaktság tekintetében olyan tökélyre vinni, mint a számelméletet.

A matematikaoktatásban az alábbi területeken tartjuk szükségesnek a változtatást:

- A tankönyvek oldalszáma vetekszik az irodalmi olvasókönyvekével, ami szükségtelen és káros.
- A számelméletnek sem a természet, sem pedig a társadalmi je-

lenségek leírásában nincs számottevő alkalmazása.

- Felülvizsgálatra szorul az ún. halmazelméleti alapozás, amely már az első osztályban kezdődik. Ez nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A túlhajtott halmazelméleti formalizmus a formális gondolkodásnak kedvez, de az alkotó gondolkodást hátráltatja.
- Az alsó tagozaton vissza kell helyezni jogaiba az elemi számolástmérést, a kisgyermek pszichikai sajátosságai szerint, sok-sok játékos feladattal.
- A trigonometria gyakorlására szánt óraszámok a sokkal fontosabb gyakorlati területektől veszik el az időt.

5. Informatika

A számítógép-használat tanítása jelenleg a Microsoft cég szoftver-csomagjainak a reklámozásával silányul. A számítógépek világában a szövegszerkesztést és a táblázatkezelést, stb. viszonylag könnyen meg lehet tanulni. Mindezt „csinálni-próbálgatni” kell: nem előadást hallgatni, könyvből tanulni, hanem a számítógépen próbálni. „Az informatika oktatását nagy gonddal kell kezelnünk. Világosan kell látni, hogy az informatika a szóban, írásban és képekben megfogalmazott gondolatok és információk közvetítésének új eszköze, s nem helyettesítője a beszéd, az írás, az olvasás és a művészetek útján történő gondolat-kifejezésnek. Az informatika tanításának célja tehát nem a programozás vagy konkrét szoftverek elsajátíttatása – ezek a szakműveltség tartományába

sorolhatók –, hanem annak az eszköztudásnak és -otthonosságának a megszerzése, amely nélkül a XXI. század embere már nehezen boldogul.”⁴

6. Hiányok

Fájón hiányzik iskoláink tényleges tevékenységéből a valódi *egészségnevelés, az erkölcsstan, a néprajz, néphagyomány, népdal, néptánc* (amely mozgásnak sem utolsó). Méltó helyük megtalálása részben a tartalmi szabályozás határozottabbá tételétől, részben az iskolai működés ellenőrzésétől remélhető.

7. A tankönyvek

Megkerülhetetlen a tankönyvek folyamatos felülvizsgálata azzal a céllal, hogy valóban a közoktatás fejlesztésének szolgálatában álljanak. A tartalmi-műfaji változások mellett a nyelvezetük is általában javításra szorul: közelíteni kell a jó színvonalú ismeretterjesztéshez.⁵

VIII. A tartalmi szabályozásban figyelembe kell venni a társadalomból érkező jogos kritikai észrevételeket.

Ilyen kritikai észrevételek az alábbiak. (Ezek közül is csak néhánynak a megemlégtetésére szorítkozunk.)

1. A túlterhelésről

Évszázadok óta vitatott, mennyi lexikális tudás kell az összefüggések felismeréséhez, megértéséhez, az ismeretek alkalmazásához. Nagyon kényes dolog az arány. A mai diákok egyáltalán nem tanulnak sok ismeretet, nem követelnek tőlük túl sok lexikális tudást. Túlterheltség van, de más a gyökere. Túl-

terhelő a meg nem értett ismeret, amit csak „bevágnak” – gondolkodás helyett a memóriára alapozva. Túlterhelő egyes tanárok rossz módszere, akik a felső tagozatot összetévesztik az egyetemmel: előadnak és nem magyaráznak. Túlterhelő több tankönyv nyelvezete, mert nem megértetni akar, hanem a szaktudományos szöveg jobbrosszabb kivonata, sokszor a szaktudomány tolvajnyelvén. Olyan fogalmakat használ, vesz ismertnek, amelyekhez előképzettség kellene. Végül túlterhelő, hogy egyes tanárok nem tudnak érdeklődést kelteni, kedvet csinálni, ezért a gyerekek kényszerből tanulják ezeket a tárgyakat, ami akkor is megterhelő, ha alig van benne lexikális adat.

2. Hamis elvárások

Ezeket a társadalom kisebb részének igénytelensége, az éppen aktuális divatot követők (olykor bizonyos körök által sugalltan) fogalmazzák meg.

Tudatosítani kellene mindenkiben, hogy a *számítástechnika* csak egy jól felhasználható eszköz, amely a szakma jobb művelését segíti elő, nem pedig csodaszer, még kevésbé cél.

Az *idegen nyelv* tanulását illetve tudását is a megfelelő helyre kell tenni. Nyelvtanárok, tolmácsok, fordítók, idegenvezetők esetén lehet cél, de a többieknél eszköz csupán. Az idegenforgalomban, a vendéglátásban, a kereskedelemben szinte elég egy-két ezer szavas szókincs, de azt tudni kellene gyakorlottan, alapvető beszédfordulatokkal alkalmazni.

Közoktatási rendszerünk a „képzés – munkavégzés” utat preferálja, ami *gyakorlati, kézügyességet igénylő szakmákban* is intellektuális megközelítést jelent. Ez a tanulók egy részénél komoly nehézségeket okoz.

Az anyagi szűkösség az általános iskolában, de helytel-közzel már az óvodában is versengést hoz a gyerekért, illetőleg a fejkvótáért. Iskolákban és óvodákban is – szülői követelésre – a pedagógiai megfontolásokkal ellentétes megoldásra kényszerülnek, különben a szülő „máshová” viszi a gyereket. Így előfordulnak olyan túlkapások, mint például a számítástechnika és az angol túlhangsúlyozása az első osztályban. Ennek a tartalmi szabályozás eszközével gátat kell szabni.

3. Tanulói motiváltság, tanítási-tanulási módszerek

A középiskolákba hosszú évekig az adott korosztály legjobbjai kerültek. Ők többségükben tanulásra motiváltak, jó munkabírásúak voltak, „tudtak tanulni”, ezért voltak sikeresek már az általános iskolában is. Napjainkban a korosztály 60–70%-a középiskolába kerül. Természetesen már nem csak a legjobbak. Korábban a gimnázium elvárta a biztos tudást, fegyelmezettséget. Ma elmondható, hogy a tanulók harmada gyengén motivált, nem tud tanulni, hiányosak az alapismeretei, s mindezek következtében – megtoldva a „ráhagyásos” szülői neveléssel – fegyelmezetlen. A korábbi elvárásos tanári magatartás náluk eredménytelen. Ezeknek a gyerekeknek először az érdeklődését kell felkelteni mind

a tanulás, mind az egyes tárgyak iránt, tanulási technikákat mutatni, és mindezek előtt türelmesen magyarázni. Mindezek kialakíthatják bennük a pozitív motivációt, javulhat az önfegyelmük, és eredményesebbek lehetnek.

IX. Az ellenőrzés hiánya

Hiányzik a szakmai ellenőrzés, az egyes tanárok és a tantestület munkájának jóindulatú, szakszerű és korrekt értékelése. Elismerésre a felnőttnek is szüksége van, esetenként jól jön az irányítás vagy a segítség is. A szülőnek is biztosíték, ha tudja, hogy jó irányba mennek a dolgok.

A tartalmi szabályozás – szemben a jelenlegi gyakorlattal – akkor lehet csak hatékony, ha a tantervek alkalmazására megfelelő tankönyvek készülnek, és ha a tanítás-tanulás folyamatát e feladatra felkészített szakértők segítő célzattal ellenőrzik.⁶

JEGYZETEK:

¹ A szerzők köszönetet mondanak az Arany János műhely 7. sz. munkacsoportja tagjainak értékes közreműködésükért.

² Lásd: Hoffmann Rózsa: *Köznevelésünkről másképpen*, Mester és Tanítvány, 3. szám.

³ A szakképzésről bővebben lásd: Madarász Sándor: *Az iskolarendszerű szakképzés helyzete*, Mester és Tanítvány, 3. szám.

⁴ Hoffmann Rózsa: i. m.

⁵ A tankönyv-kérdésről lásd részletesebben: Frenyó Zoltán: *A tankönyv-ügy. Helyzetkép és tennivalók*, Mester és Tanítvány, 3. szám.

⁶ Az ellenőrzésről részletesebben lásd: Hoffmann Rózsa: i. m.

